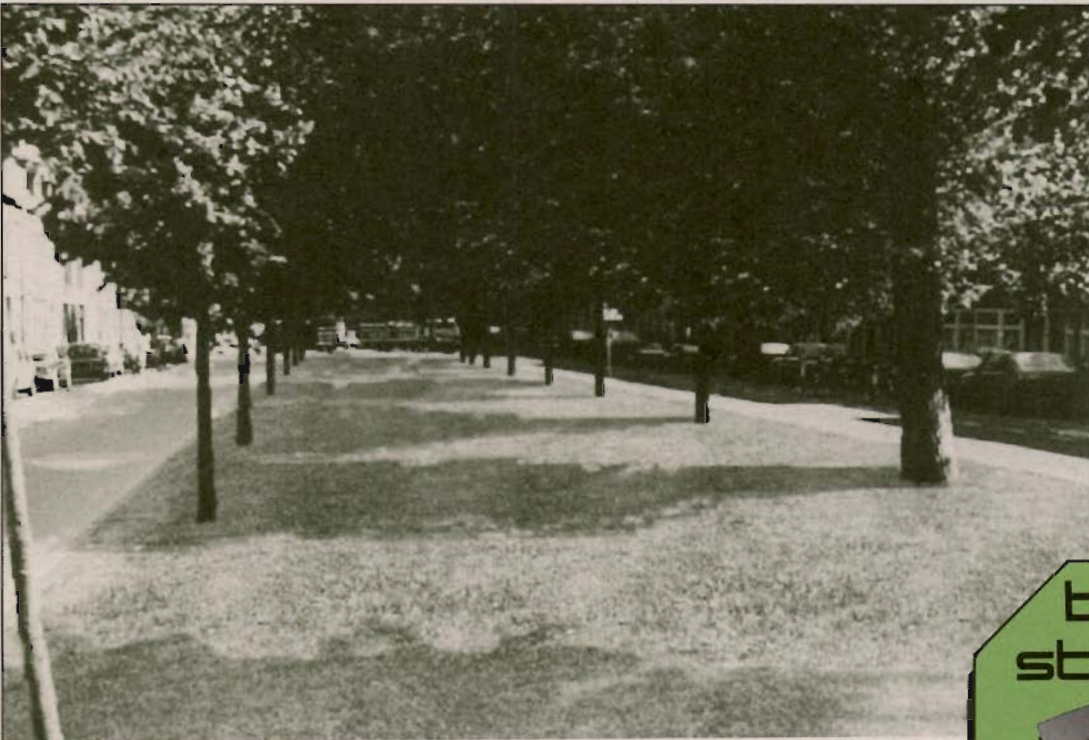

bomen | nieuws

5

september/oktober 1990

Een uitgave van de
bomenstichting

BOMENSTAD OF STENEN STAD

*Een vooroorlogse
woonstraat met en zonder
laanbeplanting*

*Techniek en uitvoering:
Staring Centrum, Instituut
voor onderzoek van het
Landelijk gebied,
Wageningen, in
samenwerking met Nycom
Beeldtechnieken, Heteren.
De beeldsimulatie is
uitgevoerd met behulp van
de computer.*

THEMANUMMER

Veronica van Amerongen Boomverzorging

Postbus 15318
1001 MH AMSTERDAM
020-380419

Arbori-Arnhem

Boomverplanting, verzorging, velling,
onderzoek en advies, groeiplaatsverbetering,
boomkokers, klim- en verankeringsmaterialen,
inventarisatie en beheersplannen
de Wiltstraat 57
6821 CC ARNHEM
085-424223
fax: 085-436990

Boogaart Groep B.V.

Groenprojecten, Boomverzorging
Parelstraat 2
Postbus 940
7550 AX HENGEL (Ov)
074-43600

De Steiger 170

Postbus 50236
1305 AE ALMERE
03240-11454

Boomverzorgingsbedrijf J. Aaldering

Wittebrinkweg 8
7021 KL ZELHEM
08340-24356

Boomberg

Boomverzorging, Tuinaanleg
Flevolaan 40
1399 HG MUIDERBERG
02942-4452

Boom Totaal Zorg

Onderzoek, Advies, Verzorging en Verplanting
Frans van Jaarsveld
Overeind 42
3998 JB SCHALKWIJK
03409-1880

Henk van Scherpenzeel

Korhoenlaan 27
3721 EB BILTHOVEN
030-280290

B.S.I. Bomenservice

Postbus 122
3956 ZT LEERSUM
03430-13100

B.T.L. B.V.

Rijksweg 11
5076 ZG HAAREN (N.Br.)
04117-2036

Born + Bink fa.

Tuinarchitectuur, Tuinaanleg, Boomverzorging
Aleoeten 22
2904 VA CAPELLE A/D IJSSEL

Gebr. M. en W. Bron B.V.

Aann. bedr. aanleg en onderhoud van bossen,
parken en tuinen - onderhoud natuureservaten
- restauratie van bomen
Beemdstraat 16
4158 EM DEIL
03457-1644

Busser

Hoogwerkerverhuur en boomonderhoud
St. Teunis Molenweg 48
6534 AG NIJMEGEN
080-558367
fax: 080-541464

Copijn Utrecht Boomchirurgen B.V.

Postbus 9177
3506 GD UTRECHT
030-610908
fax: 030-612140

Driessen Boomverzorging

Kleizuwe 105A
3633 AG VREELAND
02942-4452

Heidemij Uitvoering B.V.

Bomendienst, Beheersplannen
Postbus 177
7300 AD APELDOORN
055-667722

Tuintechniek Walter van Helvoirt B.V.

Berkelseweg 10 A
5056 HZ BERKEL-ENSCHOT
013-332275/333234

Hofboom B.V.

Schoorstraat 19
5071 RA UDENHOUT
04241-3095

Kruiswijk Boomverzorging

Oostvlisterdijk 36
2855 AD VLIST
01821-1295
fax: 01821-1376

Fa. Lak en Vrolijk

Hoeker 36
1771 EW WIERINGERWERF
02273-3028

Landschapswerk Heyman

Postbus 61
8330 AB STEENWIJK
05210-14105

M. Oude Ophuis Boomverzorging

Specialist in klimwerkzaamheden
Jacob Marisstraat 85
7556 KD HENGEL
074-425717

Pius Floris Boomverzorging

Baarzenstraat 17
5662 GD VUGHT
073-567235

Quercus Boomverzorging & Advisering

Postbus 1232
7801 BE EMMEN
05919-12707

SEKO Boomverzorging

Grote Ratelaar 50
7422 ND DEVENTER
05700 - 54191/37378

Stoop Groenvoorziening B.V.

Postbus 18
1738 ZG WAARLAND
02262-2844

Vorst, v.d.

Boomverzorging en vaste plantencentrum
Vaarselstraat 48
5711 RE SOMEREN
04937-5093

Praktijkschool Arnhem

Koningsweg 35
6816 TG ARNHEM
085-431000

In dit nummer ...

88

Voorwoord

89

Inleiding

Drs. E.H.T.M. Nijpels, burgemeester van Breda, behandelt de moeilijke positie van de stadsboom, gezien vanuit milieu-oogpunt.

90

De zakelijke positie van stadsbomen
Dr.M.van Rooyen, Rijksuniversiteit
Utrecht, benadrukt de economische
waarde van de stadsboom.

95

De beleving van stadsbomen
Dr.J.F.Coeterier, Staring Centrum,
gaat in op de positieve rol van de
stadsboom voor de mens.

97

Bomen, een andere manier van zien

F. Matser, Johan Matser Projektontwikkeling bv, pleit voor een rustgevende groene omgeving.

99

Bomen in de (stads)planvorming

Ir.J.Vogelij, Stedebouwkundig bureau Zantvoort Ordening & Advies, houdt een betoog voor differentiatie in stadsmilieus.

102

De beuk erin, of eruit

Ir.M. ten Cate-van Elsland, Bomenstichting, geeft voorbeelden van een verdichtende stad waarin een bomen rol spelen.

105

Discussie

Bijlage

Bomen & Waarde

De Bomenstichting wil met de uitgave van deze folder een standaardisering bewerkstelligen voor het verkrijgen van schadevergoeding wanneer bomen zijn beschadigd.

Bomennieuws
nummer 5/1990

Een uitgave van de Bomenstichting te Utrecht
Oplage themanummer:
4000

Eindredactie, productie
en vormgeving:
Frank Moens

Redactie:
J.W.G.Pfeiffer (voorzitter)
M.ten Cate-van Elsland
J.J.Comijs
M.G.M. Lammertink
A.A.de Veer

Redactieadres:
Bomenstichting
Donkerstraat 17
3511 KB UTRECHT
(030) 33 13 28

Druk:
Van den Berg's Drukkerij
BV - Maarn

Versijnt 6 x per jaar,
voor donateurs gratis,
abonnementen f 35,- per
jaar.

ISSN 0166-784 X

Overname van artikelen
en berichten na overleg
met de redactie.

Extra exemplaren zijn te bestellen door f 2,50 (inclusief porto) over te maken op Postbank-rekening 2108755 van de Bomenstichting te Utrecht, onder vermelding van 'Bomen en Waarde'. Bij grotere afname geldt een reductie op de stuks-prijs.

Voorwoord

Bomenstad of stenen stad?

Mr. W. Blanken, burgemeester van Ede

Hoe houden we de bomen in de compacte stad? Dat was de centrale vraag die we ons tijdens het symposium 'Bomenstad of stenen stad' op 5 april in Ede stelden. Het was één van de activiteiten naar aanleiding van het twintigjarig bestaan van de Bomenstichting. Dagvoorzitter was mr. W. Blanken, burgemeester van Ede.

Bomen horen in de stad. Niet voor zichzelf, maar vooral voor de stadsmens. Helaas verdwijnen steeds meer stadsbomen naarmate een stad wordt verdicht of uitgebreid. Waar leidt dit toe? Worden onze bomensteden langzamerhand stenen steden? En wat heeft dat voor economische en psychologische consequenties?

Oel van het symposium

Het symposium richtte zich op stedenbouwkundig-ontwerpers, planologen, projektontwikkelaars, groenontwerpers, wethouders Ruimtelijke ordening, Milieu en Groenvoorziening, directeuren Gemeentewerken..., kortom mensen die aan de wieg staan van de stedenbouwkundige ontwerpen en die in een vroeg stadium kunnen beslissen over het groen op de bouwlokatie.

Van de opkomst bij het symposium had de Bomenstichting wat meer verwacht (er waren ca. 75 deelnemers). En misschien ook van de discussie.

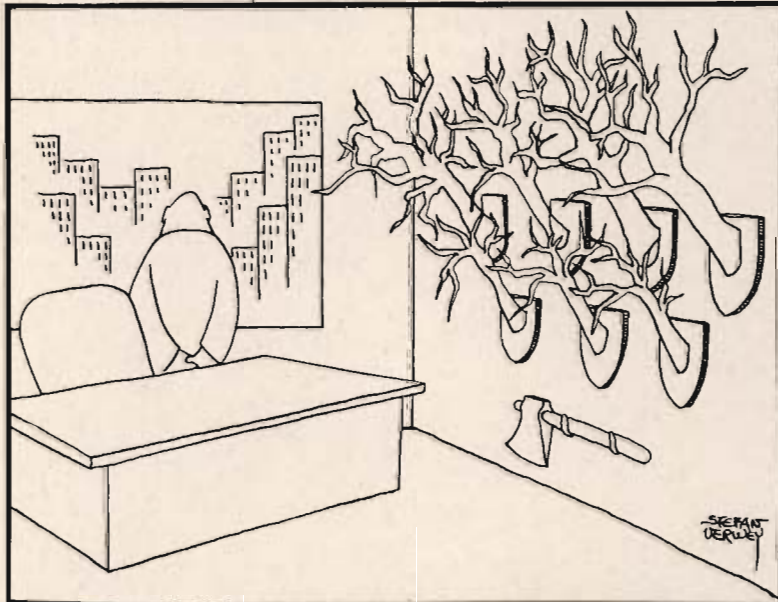
meer fundamentele. En niet alle inleiders zitten op dezelfde golflengte. De economische waarde van een stadsboom is niet even hoog als de psychologische waarde, als ze al op één schaal te brengen zouden zijn. Hopelijk geeft dit themanummer de lezers van Bomennieuws aanleiding om hun inzicht in het wel en wee van stadsbomen te verdiepen. Uiteindelijk kunnen onze steden alleen bomensteden blijven of weer worden door onze inzet!

Inhoud themanummer

Over de artikelen in dit themanummer in het kort nog het volgende. E. Nijpels, op de drempel van zijn (voormalig) ministerschap naar zijn functie als burgemeester van Breda, behandelt de precaire positie waarin stadsbomen vanuit milieuoogpunt verkeren. Van de Vierde nota over de Ruimtelijke ordening daalt hij af naar de voor bomen wenselijke planvorming op gemeentelijk niveau. M. van Rooijen, onderzoeker bij de Universiteit van Utrecht, laat aan de hand van citaten uit historische documenten zien dat de economische waarde van stadsbomen altijd al geteld heeft, al lang voor men de milieukundige betekenis ging zien. Juist nu is het van belang, ook de economische waarde van stadsbomen te benadrukken. J.F. Coeterier, als omgevingspsycholoog werkzaam bij het Staring Centrum in Wageningen, behandelt de vijf functies die stadsbomen (kunnen) hebben: beschutting, nut, afbakening van de ruimte, informatie en symbool. Positieve functies, wel te verstaan. Er zijn ook kanten aan bomen die negatief beleefd worden, maar dat zijn volgens de inleider futiliteiten. F. Matser, projektontwikkelaar en oprichter van diverse milieuvriendelijke stichtingen, licht zijn eigen doopceel. Allengs is hij gaan inzien dat de harde, stenen wereld vol stress niet zonder de zachte, groene wereld kan, die rustgeeft. J.C. Vogelijn, directeur van bureau Zandvoort, pleit voor differentiatie in stadsmilieus, ook op het gebied van (hoeveelheid) bomen. In de compacte stad passen weinig bomen, maar ze vervullen belangrijke functies, o.a. die van contrastvormers. Ook gaat Vogelijn in op de verschillende stadia in de planvorming en het belang van duidelijke keuzes voor boombeplanting hierin. Mevrouw M. ten Cate-van Elsland ten slotte, laat een aantal voorbeelden zien van situaties, waarin bomen al dan niet de rol kregen, die ze zouden kunnen spelen in een zich verdichtende stad.

Ten behoeve van de algemene discussie poneerden de verschillende sprekers enkele stellingen. Deze zijn bij de artikelen in kaders geplaatst. In een korte epiloog wordt op de discussie ingegaan.

A.A. de Veer, redakteur themanummer

illustratie Stefan Verwey
uit de Volkskrant
van 25 maart 1976

Er waren vooral de mensen die het groen en de bomen toch al een warm hart toedragen. Zij kennen onze boodschap al en discussiëren niet op het scherp van de snede. En zij die niet kwamen droegen die boodschap op de dag van het symposium wellicht elders uit...

Maar het is goed, alle verhalen in dit themanummer eens op een rijtje te zetten. Want er is veel stof ter overdenking bij. Praktische zaken, maar ook

Inleiding

Bomenstad of stenen stad? Het is een mooie titel voor een symposium. Het suggereert dat men kan kiezen tussen een groene, levendige stad en een doodse, verlaten stad. Een tegenstelling die zwart-wit is, maar die ons met de neus op de feiten drukt: de feiten van de bedreigingen, van het 'tanend groen' in de stad.

Maar bomen behoren bij de stad. Meer nog dan op het platteland zien we in ons stadsbeeld al eeuwenlang statige groene lanen en lommerrijke pleintjes: de sfeer van de boeken van Couperus. Als we echter op dezelfde voet doorgaan, zullen we binnenkort geen gezonde bomen meer zien in de stad. Industrie en verkeer hebben een grote bijdrage geleverd aan de verzuring van het stadsmilieu met als gevolg aantasting van de bomen. Al meer dan de helft van het totale aantal bomen in ons land is aangetast, met als oorzaken de uitstoot van zwaveldioxide, stikstofoxide en ammoniak. Ook de landbouw speelt daarin een rol. Als de verzuring doorgaat, is over 10 jaar ruim 80% van de bomen aangetast.

'Zorgen voor morgen'

De situatie waarin de stadsbomen verkeren komt overeen met die in de rest van het land. De RIVM-studie 'Zorgen voor Morgen' heeft dit aangetoond. Het Nationaal Milieubeleidsplan (NMP) legt daarom de nadruk op een integraal milieubeleid. Je kunt niet het ene milieuprobleem oplossen door het andere te verwaarlozen. Verontreinigde lucht slaat neer op het land en het water, en uiteindelijk komt alles in onze bodem en ons grondwater terecht. Bovenop een verziekte grond staan dan ongezonde bomen en planten. Maatregelen moeten zoveel mogelijk aan de bron worden genomen. Een voorbeeld van een op effect gerichte maatregel is het direct laten onderwerken van alle mest; de ammoniakuitstoot naar de lucht wordt dan kleiner. Er kan nu echter meer stikstof naar het grondwater uitspoelen. De bladeren blijven nog even aan de bomen zitten maar de wortels worden ongezien aangetast. Beter is het, de ammoniakuitstoot zelf aan banden te leggen.

Ook (resten van) bestrijdingsmiddelen hebben effecten op bomen en planten. Het gebruik hiervan in agrarisch gebied is bekend, maar ook in de stad worden deze middelen toegepast om onkruid in perken en langs wegen te verwijderen. Mechanische bestrijding (met behulp van gereedschap) is niet gebruikelijk. En zo kunnen voor bomen gevaarlijke stoffen in de wortelzone raken. Op de uitstoot van kooldioxide hebben bomen veel invloed. Bomen nemen deze stof op bij het zgn. assimilatieproces, terwijl bij het verbranden van bomen juist kooldioxide vrijkomt. Daardoor wordt het broeikas-effect verergerd. Niet voor niets neemt herbebossing en het behoud van het tropisch regenwoud een belangrijke plaats in ons klimaatbeleid in. Ook erosie van de bodem wordt daardoor tegengegaan. In dit verband moet het voornemen van de SEP (Samenwerkende EnergieProducenten) om bebossingsprojecten op te zetten, ook in Nederland, als heel positief worden beoordeeld.

Gezonde bomen zijn niet alleen een teken van

een gezond milieu, ze kunnen ook zorgen voor een gezonde geest. Veel mensen in de stad komen niet of nauwelijks in de vrije natuur. Voor hen zijn die bomen in de stad erg belangrijk. Bomen en groen, ze geven nog steeds een gevoel van rust, van welzijn. Een mens voelt zich gezonder als hij onder een paar bomen staat, dan onder de smerige rook van een fabriek.

In de toekomst zullen veel mensen beschikken over een hoger besteedbaar inkomen. Naar verwachting zullen ze hogere eisen stellen aan de woonomgeving. Dat geldt echter ook voor mensen met een relatief lager inkomen: juist zij kunnen niet even tussendoor naar de mooie natuur in een ver land.

'Groene longen'

In 1987 verscheen de Vierde Nota over de Ruimtelijke Ordening. Daarin worden de inrichting van de stedelijke ruimte en de onderlinge relaties tussen functies van de stad als erg belangrijk opgevoerd. Op de kwaliteit van de openbare ruimte wordt de nadruk gelegd. Dat betekent niet alleen veel groen in recreatiegebieden, maar ook om de mensen heen, in de straat. En elke stad moet zijn eigen 'groene longen' hebben. Hieraan kan de rijksoverheid een bijdrage leveren door middel van stadsvernieuwingsfondsen, maar ook door landinrichting, openluchtrecreatie-projecten en het scheppen van bufferzones tussen stad en platteland. Bijzondere aandacht vragen de Randstadgroenstructuur en het Groen Hart van Holland.

Stappenplan

Ook een gezond gemeentelijk groenbeleid is van veel belang. Daarbij kunnen we, voor wat betreft het verkeer, denken aan minder auto's in de binnenstad, het creëren van auto-arme wijken, het instellen van eenrichtingsverkeer en het voeren van een streng parkeerbeleid. Verder moet een goed ruimtelijk vestigingsbeleid worden gevoerd. Voor het milieu schadelijke onkruidverdelgingsmiddelen mogen niet worden gebruikt. Het openbaar vervoer en de voorzieningen voor fietsen dienen te worden gestimuleerd. Ook voorlichting en educatie zijn belangrijk.

Elk gemeentelijk ruimtelijk plan zou eigenlijk vier stappen moeten omvatten:

1. een volledige inventarisatie van de boom- en groeiooging;
2. het bepalen van een norm per wijk (minimaal aantal bomen per oppervlakte-eenheid);
3. het maken van het eigenlijke plan, met veelal een 'inhaalslag' voor de oude wijken;
4. goedkeuring door de Gemeenteraad en reserveren van een budget voor het groen.

Niet alleen bescherming van de bestaande bomen, ook vernieuwing van het bomenbestand komt zo aan de orde. Het alleen instellen van een kapverbod is ten enenmale onvoldoende!

Zo kunnen bomen mede zorgen voor een leefbare stad. Dat betekent: een stad waarin wij ook echt kunnen leven.

Drs. E.H.T.M. Nijpels, burgemeester van Breda

*Drs. E. Nijpels,
burgemeester van Breda*

De zakelijke positie van stadsbomen

Dr. M. van Rooijen, Vakgroep Stads- en Arbeidsstudies, Rijksuniversiteit Utrecht

Groen is een modeterm geworden. Groen doet verkopen: wasmiddelen, auto's, politieke partijen en woningen. Maar de groenste pagina van de krant is niet de advertentie van de supermarkt, ook niet de campagne voor een nieuwe soort benzine, het is de pagina 'onroerend goed'. Groen doet namelijk ook woningen verkopen. Een hele pagina vol vette koppen, zoals 'Kom wonen in het groen', 'Unieke kans: wonen in een paradijs' enz. Een pagina vol droomhuizen, getekend met rake pennestreken en steevast omringd door een woud van gestyleerde boompjes. Als al die door architecten en makelaars getekende boompjes ook daadwerkelijk werden geplant, dan zouden we inderdaad groene wijken hebben...

De groene pagina onroerend goed zit niet alleen deze week in de krant, maar elke week, al jaren, zelfs decennia. Eigenlijk is groen al eeuwenlang een verkoopargument voor huizen van stand. Als het op onroerend goed aankomt, dan is groen bepaald geen modeverschijnsel. Ter illustratie hieronder een poëtische uitweiding met een lofdicht op Amsterdam uit 1662.

*"De stad is deur en deur bepronkt met groene linden.
 Waar zal men zulk een stad in de Werelt vinden?
 Het groen booskaadje zelf is hier voor onze deur,
 En schaft ons veel vermaak met aangename geur."*

Amsterdam: een meer stedelijke stad is toch nauwelijks denkbaar! Toch had de dichter Melchior Fokkens in 1662 blijkbaar een andere visie. Groen en vooral bomen zijn er al sinds het ontstaan der steden onlosmakelijk mee verbonden. Omdat die bomen zo mooi zijn natuurlijk. Maar ook omdat ze hout opleveren voor klompen, schepen, huizen, haarden. 'Bosbouw plegen' middenin de stad is echter geen gemakkelijke opgave. Steden zijn immers een onaangenaam leefklimaat voor bomen. Dat is nu zo, met kabels, lekkende gasleidingen, asfalt, zout en een weinig zachtzinnige 'behandeling' door honden en kinderen. Sommige van die problemen waren er vroeger ook al, zoals het vandalisme. Er bestonden talloze keuren van stadsbestuurders om dit tegen te gaan. En de straffen waren vaak niet mis: afhakken van de rechterhand, geselen, heffen van zware boetes. Maar gehopen hebben de dreigementen niet. Ook in de toekomst zullen bomen in de stad het moeilijk hebben of krijgen. Het planten van een boom is niet zo duur, maar het zorgen dat de boom in een stedelijke omgeving overleeft, is een opgave die al eeuwenlang planters, plantsoenarbeiders, stadsbestuurders en politie aan het werk houdt.

We moeten eigenlijk verbaasd zijn dat er (zo veel) bomen in de stad zijn. Er is nog een andere reden voor bevreesing. Bomen kosten ruimte. In smalle straten is geen ruimte voor bomen. Wijken met smalle straten hebben een grote bebouwingsdichtheid en veel gevellingte. In de bebouwde omgeving van een stad is ruimte erg duur, er woedt een ware strijd om de ruimte. Op het platteland maakt een boompje meer of minder niet zoveel uit, wanneer men redeneert vanuit de prijs van de grond per vierkante meter. Maar in de stad, daar is een boom of een rij bomen werkelijk een luxe. Bomen lijken zo haast 'Fremdkörper' in de stad.

Bomen als luxe goederen
 Wat is dan de werkelijke reden dat er bomen in de stad zijn? Zijn de Herengracht en de Keizersgracht in Amsterdam met iepen beplant om esthetische redenen? Dat speelde wel een rol als het de stadskas maar niet teveel kostte. Waren er ecologische redenen? Zeker niet in lang vervlo-

LANCLEMENT

LES CASCADES
BOULOGNE

LA VIE GRAND CER A BOULOGNE

PRIVILEGIER

LA GARENNE-COLOMBES - L'ANNÉE SÈCLE

GRANDE OUVERTURE CE WEEK-END

STIM

gen eeuwen: pas aan het eind van de 18e eeuw werd de betekenis van de natuur onderwerp van gesprek en pas aan het eind van de 19e eeuw kregen straatbomen mede om ecologische redenen een kans in de stedenbouw.

De voornaamste reden dat er bomen in de stad staan, is dat het planten ervan een rendabele investering is. Ze worden geplant omdat het luxe goederen zijn. Bomen geven een straat of gracht aanzien. Wat zouden de Herengracht en Keizersgracht zonder bomen zijn? Bomen geven status, onderscheiden een woonbuurt.

De prijzen van bouw kavels of huizen langs zulke grachten of lanen liggen relatief hoog. Men wil hier graag wonen. Het zijn schaarse plekjes in de stad waar men toch wat ruimte heeft. En: hier ziet elke bezoeker meteen dat men op stand leeft. Zoals de verpakking zeker zo belangrijk is als de inhoud, zo is de groene entree zo belangrijk als de woning of het kantoor zelf. Zo begrijpt met ook al die gestyleerde boompjes bij de door makelaar of architect aangeboden huizen.

Makelaars, en ook stadsbesturen, onderkennen het nut van bomen ten behoeve van het verkopen van onroerend goed. Sinds enige jaren is het

ren opgenomen. Zijn doel was dat *'de meeste welgestelden in den Lande, die door haer beroep niet en syn geattacheert, hoedanige door Godts genade een groote menichte inden Lande syn, die siende die heerlycke beplante grachten, ende dare inne dat versche ende klaervlietende water, ende wederzyds magnifique er-*

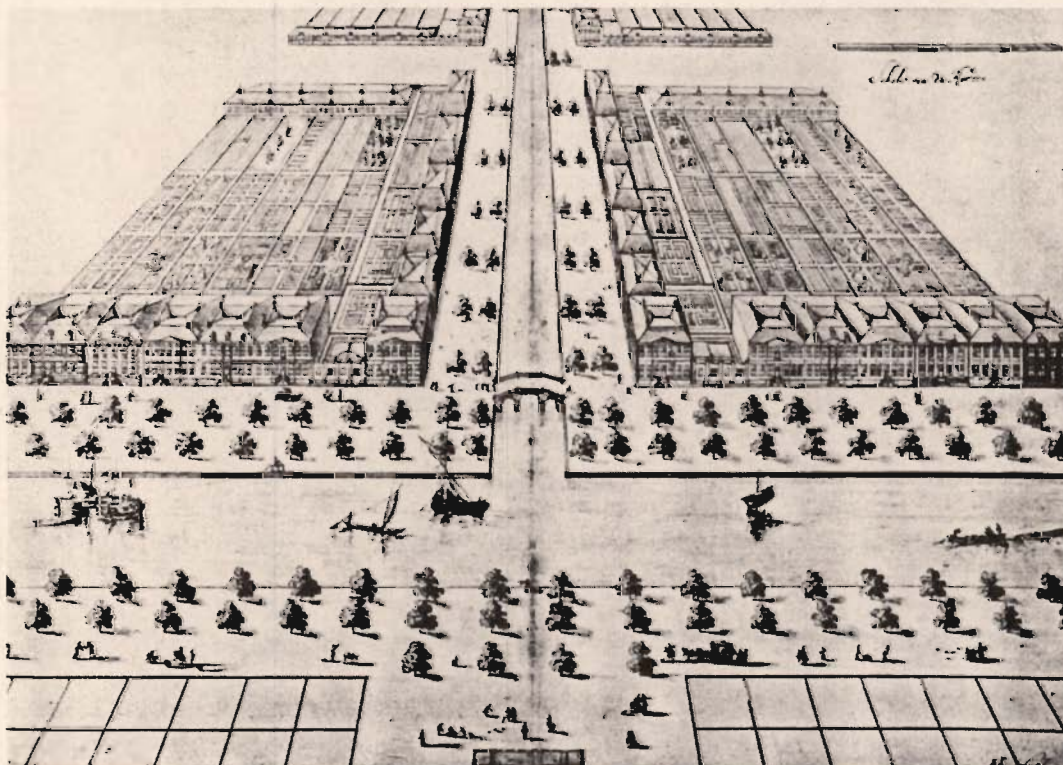
ven, aengemoedicht sullen worden, om aldaer treffelycke huysen te bouwen alwaer de bewoonders bevinde alleley gemack ende eerlyck vermaeck, van voren dien helderen ende frischen watervloet, ende een heerlycke ende welriekende laen vantwee ryen lindeboomen [...] ende achter de uytsicht van een spatieusen hof, vol van alleley bloemen ende kruyden...'

Zoals het planten van bomen in een (stedelijke) omgeving vanuit economisch gezichtspunt meestal een verantwoorde investering blijkt te zijn, zo kan ook het verwijderen van bomen uit een dergelijke omgeving bepaalde economische risico's met zich meebrengen.

In 1664 was het dus al een argument: zorg dat je stad groen is, dat er bomen zijn, want zo trek je kapitaalkrachtige mensen aan. Een hard, zakelijk argument om bomen aan te planten.

'Zachte' bomen

Maar er staan ook bomen in 'mindere' buurten, niet zoveel maar toch! Soms geven ze binnen deze wijken weer een zekere rangorde aan. Soms zijn ze, uit sociale overwegingen, later neergezet

Afbeelding uit 1664 met daarop een uitbreidingsplan voor Utrecht. Ook hier zijn boompjes gebruikt ter verfraaiing van het ontwerp. Het plan is nooit uitgevoerd

weer een belangrijk thema: biedt binnen je stadsgrenzen ook woningen voor de hogere inkomens. Daar is de stedelijke economie bij gebaat. Bomen helpen in sterke mate bij het scheppen van een aantrekkelijke woonomgeving. Het is geen recente ontdekking: de burgemeester van Utrecht, Moreelse, kwam in 1664 met een ambitieus plan voor stadsuitbreiding waarin dubbele rijen bomen wa-

om zo'n stadsdeel een aantrekkelijker uiterlijk te geven. Onze samenleving immers wil geen scherpe scheiding tussen rijk en arm. Zo wordt de harde markt gecorrigeerd door het aanplanten van 'zachte' stadsbomen.

Maar ook die zachte bomen blijken, in economisch opzicht, harder te zijn dan men zou denken. Het welvaartspeil is gestegen in de loop van

de 20e eeuw. Daardoor zijn hele stadsdelen als het ware afgeroomd: wie het zich kon veroorloven verliet de wijken met weinig groen. Men ging elders wonen, vaak buiten de stad. Almere, Nieuwegein, Ede (!). De oude wijken werden zo de 'kaartenbakken' van de verzorgingsstaat. Woonverbetering kwam op gang. Woonerven werden en worden aangelegd. Straatbomen zorgen voor ecologische stadsvernieuwing. En ook al is ecologie een goed argument, de basis is economisch en heet *revitalisering*. Zo helpen bomen een omgeving die in een neergaande spiraal terecht is gekomen, deze ontwikkeling te keren. Ook in het buitenland zijn hiervan talloze voorbeelden, zoals Liverpool (Garden Festivals) en Parijs (opknappbeurt Champs Elysées).

Uit de toepassingsmogelijkheid van bomen bij revitalisering kan nog iets worden afgeleid. Zoals men bomen kan gebruiken bij het aantrekkelijker maken van een woonomgeving, kan het verwijderen van bomen uit een omgeving bijdragen tot het onaantrekkelijk worden van die omgeving. Natuurlijk zal het omzagen van één boom er niet meteen toe leiden dat een wijk in de neerwaartse spiraal komt. Het is heel moeilijk meetbaar wat precies het economische effect is van het verstenen van de omgeving. Daar zit ook het grootste risico: men merkt het niet meteen, het is vaak een sluipend proces, een onderdeel van een complex geheel. Alleen door overdrijving laat zich zo'n effect verduidelijken:

De heer Nijpels is zojuist burgemeester geworden van Breda. Hij gaat op zoek naar een passende woning. Zijn oog valt op de Baronielaan. Een brede laan, met aan weerszijden bomen, relatief grote voortuinen, mooie façaden. De straat is rond 1900 bewust op deze manier aangelegd om de burgemeester en andere notabelen aan een woning te helpen. Aanvankelijk had de laan zelfs een mooie Franse naam: Boulevard. Twintig meter breed, (na enkele decennia) huizenhoge

bomen, aan elke zijde minimaal vijf meter tuin - dat is een zichtbreedte van dertig meter. Een van de mooiste lanen van Nederland.

De meeste huizen van deze laan zijn nu 80 tot 90 jaar oud. Een drastisch vernieuwing is dan onontbeerlijk. Een vernieuwing die meer kan kosten dan nieuwbouw...

Inderdaad begon de laan, zo'n 5 à 10 jaar geleden, te verloederen. De notabelen werden verdrongen door kamerbewoners, kantoortjes, krakers. Als op dat moment ook de bomen kaprijp waren geweest, was ongetwijfeld de hele laan voor de bijl gegaan.

Maar de laan is behouden gebleven. Er zijn enthousiaste notabelen(-in-spe) gevonden die geld en energie gestoken hebben in vernieuwing van de huizen aan deze prachtige laan. Het stadsbestuur heeft ook maatregelen getroffen voor behoud van de laan. Het effect is dat de Baronielaan heeft overleefd en een burgemeesterswoning waardig is. Zonder die fraaie bomen had de burgemeester niet eens gekeken naar de Baronielaan...

Conclusie

De conclusie luidt dat het planten en behouden van bomen in een stedelijk milieu (ook) zakelijk verantwoord is omdat:

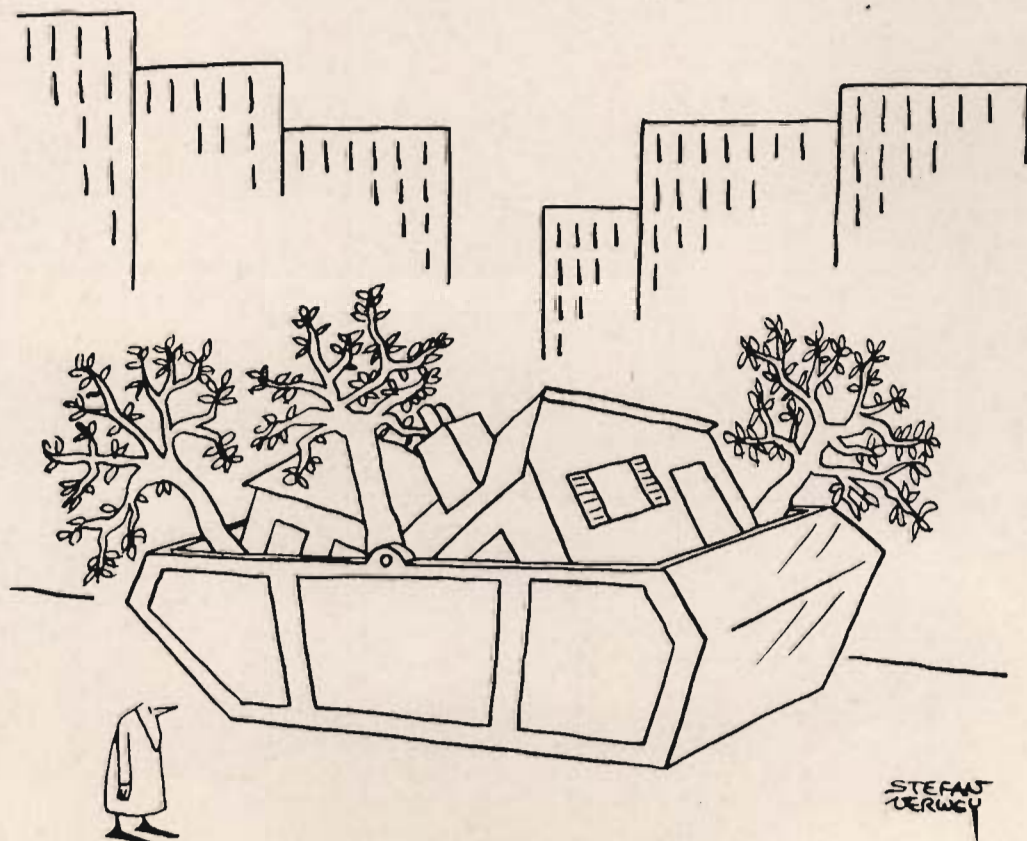
- ze gunstig zijn voor de prijzen van onroerend goed die zich richten op een hoger marktsegment;
- stadsbesturen de hogere inkomens in de stad willen houden en halen;
- in verval geraakte buurten erdoor gerevitaliseerd kunnen worden.

En ook het omgekeerde is waar: het verwijderen van bomen uit een stedelijke omgeving brengt economische risico's met zich mee.

Dr. M. van Rooijen, Vakgroep Stads- en Arbeidsstudies, Rijksuniversiteit Utrecht

Literatuur:

- van Rooyen, Maurits. *De Groene Stad; Uitgave VNG - Den Haag, 1984*
- van Rooyen, Maurits. *'De Wortels van het stedelijk groen' Proefschrift Rijksuniversiteit Utrecht 1990.*

illustratie Stefan Verwey uit De Volkskrant van 16 september 1976

Husqvarna 39R

De Husqvarna 39 R is een allround taludmaaier, bekend om zijn veelzijdigheid.

Met de Husqvarna 39 R kunt u veel kanten uit.

Met een zaagblad zaagt u opgaand hout en struikgewas.

Met een speciaal maaiblad maait u onkruid en stug gras.

En met de nylondraad maaikop maait u gras op moeilijk bereikbare plaatsen.

De 39 R is voorzien van een verstelbare stuurboom, comfortabel en verstelbaar draagstel en een onderhoudsvrije elektronische ontsteking. De Husqvarna 39 R is de leider onder de taludmaaiers.

Nu tijdelijk* met f 250,- inruilkorting
 Prijzen zijn incl. 18½ % B.T.W.

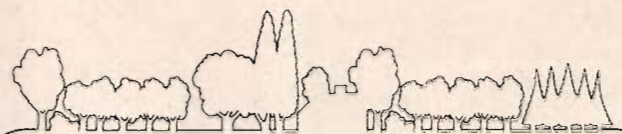

* Geldig t/m 31 december 1990.
 Meer weten? Stuur onderstaande bon in voor meer informatie.

Gaarne ontvang ik van u meer informatie over de Husqvarna bos- en taludmaaiers.

Husqvarna Bos & Tuin, Postbus 188, 1110 BD Diemen.

Naam: _____
 adres: _____
 Postcode/plaats: _____

boomkwekerij hoveniersbedrijf

GROENCENTRUM TONSEL

HORLOSEWEG 10 - 12, 3845 LA HARDERWIJK

Tel.: 03417-59614

VOOR AANLEG EN ONDERHOUD VAN:

- * Plantsoenen, openbaar groen
- * Gazons en sportvelden
- * Windsingels, erfbeplantingen
- * Recreatie-terreinen
- * Bedrijfs- en industriebeplantingen
- * Wegbermen en ruwgrasterreinen

VOOR LEVERING VAN:

- * Park- en laanbomen
- * Eiken in vele soorten en variëteiten
- * Zware solitairbeplanting
- * Sierheesters, rozen
- * Coniferen en heesters
- * Bos- en haagplantsoenen

VERZORGING VAN:

- * Dunnings- en veilingswerkzaamheden
- * Houtaankoop
- * Alle voorkomende plantwerkzaamheden
- * Verzorgen en adviseren van subsidieaanvragen
- * Wildafweervoorzieningen
- * Inventarisatie/beheersplannen

bomenstichting

STEUN DE BOMENSTICHTING EN WORDT DONATEUR

- ik geef mij op als donateur
- ik meld een nieuwe donateur aan
- ik geef een jaar donateurschap kadeau aan

De donateur ontvangt zes maal per jaar het tijdschrift Bomennieuws, krijgt korting op uitgaven van de Bomenstichting en kan tweemaal per jaar met de Bomenstichting op excursie.

De nieuwe donateur is: Mw./Dhr.: _____ Voorl.: _____
 Adres: _____
 Postcode: _____ Woonplaats: _____
 Geb.jaar (alleen invullen bij b, c of d): _____

- Steunt de Bomenstichting als:**
- a) donateur/abonnee voor f _____ (minimaal f 35,— p.j.)
 - b) 65+ -donateur voor f _____ (minimaal f 20,— p.j.)
 - c) jeugd-donateur t/m 17 jr. voor f _____ (minimaal f 15,— p.j.)
 - d) student-donateur t/m 25 jr. voor f _____ (minimaal f 20,— p.j.)
 - e) donateur voor het leven voor f _____ (minimaal f 450,—)
 - f) beheerdersabonnement voor f _____ (minimaal f 100,— p.j.)

Ik heb een nieuwe donateur aangemeld en ontvang daarvoor een poster Spreukenboom

Mijn naam is: _____
 Adres: _____
 Postcode: _____ Woonplaats: _____

* doorhalen wat niet wordt gewenst

Knip uit en vul in

Stuur de kaart vervolgens in een ongefrankeerde envelop naar:

Bomenstichting
 Antwoordnummer 9013
 3500 ZA UTRECHT

Nieuwe donateurs ontvangen een introductiemap. Wilt u wachten met betalen tot ontvangst van de acceptgirokaart.

NIELS BRUGGENWERT

BOOMVERZORGING

arboricultural specialists

LAURENS KOSTERPLEIN 13
5025 EC TILBURG
013 - 357802

GROEN BEWUST NATUURLIJK!

Devobo TOTAAL

Groenvoorziening
Landschapsonderhoud
Bosonderhoud
Boomverzorging (chirurgie)

*Onze motivatie.....
is uw kwaliteit!!!*

aangesloten bij

Kring
Praktiserende Boomverzorgers

Erkend door
het Bosschap

lid van de
vbau

vereniging van bosbouwkundig
adviseurs en uitvoerders

lid van:

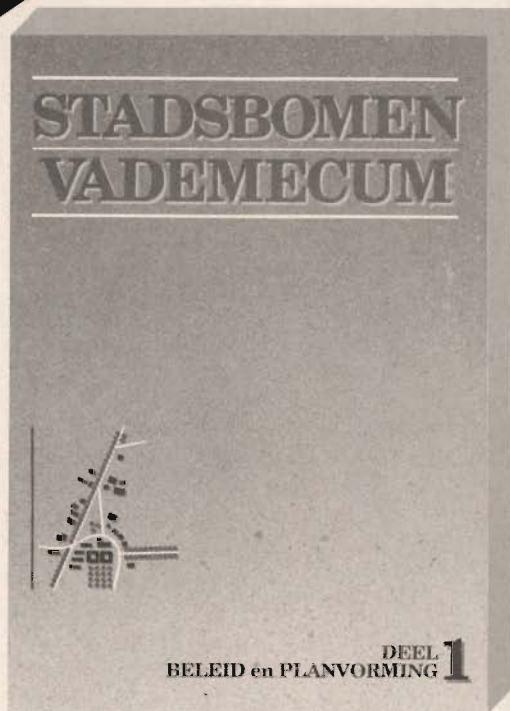
Kon. Ned. Bosbouw Ver.

- * Totaal pakket uitvoering bosbouw
- * Boomverzorging o.a. snoeien, (vorm),
groeiplaatsverbetering
- * Aanleg en onderhoud groenstroken,
erf- en terreinbeplanting
- * Bomen rooien, stobben wegfreen, takken
en tophout versnipperen tot 28 cm.
- * Groenafval verkleinen.
- * In- en verkoop rondhout op stam en geveld.

Ron ten Voorde
Jan Steenstraat 12
7412 TC Deventer
Tel. 05700 - 10909

Autotel. 06-52 108 147

NIEUW

Stadsbomen Vademecum
Deel 1 "Beleid en Planvorming"
van het standaardwerk
op het gebied van de stedelijke
beplanting .
Uitgave: CAD-Stedelijk Groen
Prijs: **f 55,-**

BOMEN EISEN BODEM- RUIMTE

Een optimale wortelbe-
luchting is mogelijk
door bomengrond te
mengen met poreuze
VULKAN® - LAVA
brokken, waardoor
veel holle ruimte
ontstaat.

Vraag onze
dokumentatie
Vulkan® -Lava
brokken

Naam:
Adres:
Code/Plaats:

Postbus 9
2920 AA
Krimpen a/d IJssel
Tel. 01807 - 13044
Telex 22361
Fax 01807 - 11579

rook krimpen

De beleving van stadsbomen

In 1971 verscheen bij het toenmalige Ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening een rapport over de kwaliteit van het woonmilieu. Er worden vijf functies genoemd, die woningen en woonomgevingen moeten hebben, willen ze kwaliteit voor mensen hebben: vijf fundamentele waarden.

Stadsbomen dragen sterk bij tot deze functies. Dit is gevonden in onderzoeken die in een aantal steden in Nederland hebben plaatsgevonden.

Er zijn steeds twee kanten aan een functie: een oppervlakkige, zakelijke of rationele kant en een dieperliggende, meer gevoelsmatige kant. De zakelijke kant wordt in interviews

altijd het eerst genoemd; de dieper liggende kant komt pas bij veel doorvragen naar voren.

De hier gegeven redenen zijn allemaal in gesprekken door mensen genoemd. Ze zijn achteraf door de schrijver in vijf functies ingedeeld.

1. De eerste functie is het geven van **BESCHUTTING**.

Een goede woonomgeving hoort een gevoel van geborgenheid te geven. Bomen doen dit in sterke mate. Ze vormen, bijna letterlijk, een dak boven je hoofd, ze geven bescherming tegen wind, regen en zon. Dat is de "zakelijke" kant. De diepere kant is dat bomen een gevoel van onvergankelijkheid geven; ze kunnen honderden jaren oud worden en blijven toch steeds zichzelf. Juist dat geeft een gevoel van geborgenheid en bescherming, van "vastigheid"; ze vormen een soort ankerpunten in de tijd. En hoe sneller de gebouwde omgeving verandert, hoe sterker bomen - en vooral oudere bomen - dit gevoel oproepen.

2. De tweede functie is een utilitaire, een **NUTSFUNKTIE**.

De woonomgeving moet gelegenheid bieden voor nuttige en prettige activiteiten. Groen, en vooral bomen, spelen daar een belangrijke rol in. Ze bieden kinderen veel mogelijkheden om spelletjes te doen. Vaak zijn het trefpunten voor groenen jongeren, of ouden van dagen als er een bank onder staat. In wijken met bomen worden vaker ommetjes gemaakt dan in wijken zonder bomen, zeker door hondenbezitters.

Een andere functie is dat bomen de kapitaalwaarde van de huizen in de buurt verhogen (artikel van Van Rooijen). Uit een Amerikaans onderzoek bleek dat de waarde van huizen met 7-15% toenam als er bomen in de buurt stonden, maar dan moesten ze wel tenminste 15 cm dik zijn.

Het grootste nut van bomen is echter dat ze het milieu schoonhouden: ze produceren zuurstof en vangen stof op. Het zijn onze beste milieubeschermers, want ze zorgen voor frisse lucht. En frisse lucht is leven.

3. De derde functie is een **DOMEINFUNKTIE**, de afbakening van een eigen deel van de ruimte.

De woonomgeving moet privacy bieden - en bomen zijn daarin heel belangrijk. Zij schermen af tegen inkijk en maken dat mensen zich vrijer voelen.

Ook scheiden bomen in een straat aparte ruimten af. Dit zorgt voor verrassing. Het maakt bijv. dat een lange rechte straat toch niet saai gevonden wordt, wat zonder bomen wel het geval zou zijn. Zonder bomen heb je aan het begin van de straat al een totaalbeeld. Verder wandelen biedt niets nieuws. Met bomen is dat anders. Bomen schermen het achter-

liggende gedeelte van de straat af, dat dan bij verder wandelen opeens te voorschijn komt. Dit bepaalt ook het verschil tussen leegte en ruimte. In dit opzicht werken bomen heel anders dan bijv.

lantaarnpalen. Dat zijn losse dingen in een straat die nergens bijhoren. Bomen niet; die horen bij de huizen en de tuinen. Een straat zonder bomen is vaak een leeg gat tussen twee kale wanden. Met bomen komt er ruimtewerking; zij maken de ruimte gedifferentieerd en gevarieerd.

Bomen geven ook dynamiek aan een straatbeeld. Niet alleen omdat het beeld steeds verandert, maar ze bewegen ook in de wind, ze geven breking van het licht en een steeds wisselende

Dr. J.F. Coeterier, Staring Centrum, Instituut voor onderzoek van het Landelijk Gebied, Wageningen

Oude bomen geven cachet aan een wijk

verdeling van zon en schaduw. Dit maakt een straatbeeld met bomen levendig. Op al deze manieren geven bomen eigenheid aan een straat. Een aparte domeinfunctie geven bomen in achtertuinen. Ze hebben hierbij weer een dubbel effect: zakelijk en gevoelsmatig. Meestal staan ze achterin de tuin. Dit is niet alleen als grensmarkering (de zakelijke kant), maar ook om een overgang aan te geven, nl. de overgang van de gecultiveerde tuin naar de natuur. Want bomen zijn natuur. Eigenlijk horen ze niet in een stad, maar buiten. Daarom maken bomen achterin een tuin die tuin voor het gevoel ook groter, weidser; juist omdat ze er iets van buiten in brengen. Hoewel hoge wanden, optisch gezien, een ruimte altijd kleiner laten lijken, werkt het gevoelsmatige effect hier sterker.

Een andere informatiefunctie van bomen is, dat ze ouders de gelegenheid geven voor natuureducatie aan hun kinderen: over de veelheid van soorten, over eetbare en oneetbare vruchten en de functie van bloesems.

Een informatiefunctie die bomen voor de bewoners niet hebben, is een functie die in groenstructuurplannen wel eens genoemd wordt: een oriëntatiefunctie. In die plannen wordt gesteld dat de wijze waarop de groenvoorzieningen op elkaar aansluiten, de bewoners kan helpen bij hun oriëntatie in de stad: aan het groen in een straat zou je kunnen zien waar je bent. Zo werkt groen voor mensen echter niet. Ten eerste oriënteren mensen zich in een stad niet aan in wezen stadsvreemde elementen, zoals bomen, maar aan typisch stedelijke elementen, zoals café's en winkels, en ten tweede werkt de beleving van mensen niet op een schaal van 1:25.000, maar op een schaal 1:1.

Groen kan ook op een indirecte manier een communicatieve functie vervullen. Dit is het geval als de bewoners van een buurt gezamenlijk de verantwoordelijkheid dragen voor de verzorging van het groen, zoals bijv. bij gemeenschappelijke tuinen, of als de bewoners van een buurt samen mogen beslissen over de inrichting van een park of van het groen in hun wijk. Het groen zorgt dan voor veel communicatie tussen de bewoners, zoals de keuze van het soort bomen, het opstellen van onderhoudsschema's en het innen van bijdragen.

5. De laatste functie is de SYMBOOLFUNKTIE.

Wat drukt een boom uit?

Bomen vertegenwoordigen de natuur, ze zijn de natuur - en natuur is leven. Nu is de houding ten opzichte van de natuur wel veranderd in de loop van de tijd. Vroeger was de natuur iets om bang voor te zijn. Zij was veel machtiger dan de mens. Zij bevatte een aantal geestelijke wezens die het leven op aarde in stand hielden en die ook het voorwerp waren van religieuze verering, getuige het woord druide, dat is afgeleid van het Griekse woord drus, dat eik betekent.

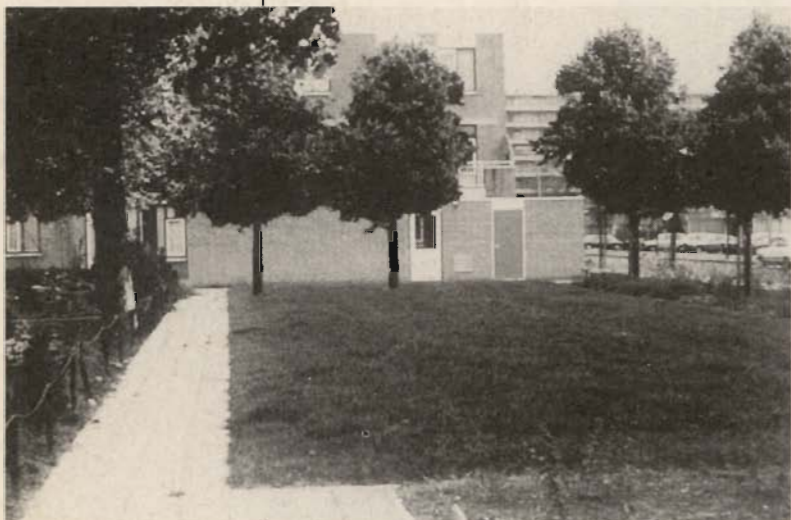
De natuur werd toen als bedreigend en vijandig ervaren en groen in de stad kwam niet voor, of hoogstens in kleine en uiterst gecultiveerde vorm. Toen werd de natuur getemd en als het ware geannexeerd. Dat is nog niet zó lang geleden. Het uit zich bijv. in het verschijnsel tuinkabouters, in buitenhuizen in het bos en groen in de stad.

Tegenwoordig is 'de natuur' een wat vaag en abstract begrip geworden, iets dat je met de techniek kunt manipuleren; meer een stiefkind of zorgkind dan de al voedende moeder die het vroeger was. Bomen moeten nu beschermd worden. Daarvoor is o.a. de Bomenstichting, waarover andere artikelen gaan.

Natuurlijk zijn er ook kanten aan bomen die negatief beleefd worden, die overlast kunnen geven. Maar dat zijn futiliteiten in vergelijking met de vele positieve betekenissen.

Bomen zijn het belangrijkste stadsgroen.

Dr.J.F.Coeterier, Staring Centrum, Instituut voor onderzoek van het Landelijk Gebied, Wageningen

Een moderne wijk met hoogbouw, met jonge beplanting (in de winter) en volgroeide beplanting (in de zomer).

Techniek en uitvoering: Staring Centrum, Wageningen i.s.m. Nycom Beeldtechnieken, Heteren. De beeldsimulatie is uitgevoerd m.b.v. een computer

4. De vierde functie is de COMMUNICATIE- OF INFORMATIEFUNKTIE.

Bomen hebben veel te vertellen. Ze geven met name informatie over de wisseling van de seizoenen, waar je in een stad toch al ver vanaf staat. Dat is niet alleen het verkleuren en afvallen van de bladeren, maar ook dat er vogels nestelen, of dat je kastanjes of eikels kunt rapen. Seizoensbeleving kan heel diep gaan bij mensen en een grondstemming geven die alle gevoelens kleurt.

Bomen, een andere manier van zien

Dit is het persoonlijke verhaal van een projektontwikkelaar. Het geeft weer hoe hij naar groen en bomen kijkt.

'Sinds 1964 zit ik in het vak van de projektontwikkeling. Gebieden werden via kaarten met de stede-bouwkundigen verkend. In gedachten werd er dan gebouwd, er werden structuren ontworpen en modellen ontwikkeld.

Alles vanuit de lucht gezien prachtig op een rij, in een structuur. Aan de bomen was ook gedacht. Alles werd op kaart aangegeven. En als het plan werd uitgevoerd, werd een gebied eerst plat gewalst, waarna er werd er gebouwd en geplant, alles volgens plan.

Zo'n tien jaar geleden heb ik wat afstand genomen van dit type projektontwikkeling. Ik ben (ook) in Genève gaan werken aan een wereldwijd programma voor kindersterftebestrijding van het Rode Kruis. Veel van de mensen die aan dat programma werkten, konden de druk niet aan. Onder stress-omstandigheden gingen ze naar ontwikkelingslanden toe. Er was één uitzondering. Het was een vrouw, de speech-writer van de secretaris-generaal, tevens vice-voorzitter van de ondernemingsraad. Ze was de rust zelve. Ze werkte altijd hard, ze voedde zeven kinderen op, maar ze leefde ontspannen.

Langzamerhand werd het mij duidelijk, dat de chaos in het milieu een afspiegeling is van de wa-

norde in onze hoofden en onze harten. Als we rustiger zijn, als we een verbinding tussen hoofd en hart kunnen leggen, dan kunnen we beter functioneren, in harmonie leven. Harmonie, ook tussen onszelf en onze omgeving. Zo heb ik een Integraal Gezondheidscentrum en een Stichting Milieubewustzijn opgericht. Deze instellingen proberen zoveel mogelijk vanuit die harmonie-gedachte te werken.

Bomen als symbool voor de natuur

En dan nu naar de bomen! Bomen zie ik als symbool van de natuur. Waar ik in mijn werk eerst vooral mee te maken had, was de stad en de verstedelijking. Die kan lijnrecht tegenover de natuur staan. De mens in de stad wordt geconfronteerd met steen, met auto's, met harde muziek, met media die constant informatie afvuren enz. En over dat alles moet die mens dan met anderen communiceren. Zulke mensen leven op het zogenaamde bèta-niveau. Uit elektro-encefalogrammen is afgeleid dat ze een 'hersenfrequentie' van 20-22 cycli per seconde hebben. Maar mensen, die in de natuur leven, hebben 10-12 cycli per seconde. Ze leven op alfa-niveau. Via training kan het lukken van bèta- naar alfa-niveau te dalen. Zelf heb ik ook die ervaring en het bleek dat ik weer aandacht voor de natuur, de bomen kon hebben en meer tot rust kwam.

Het is daarom van het allergrootste belang, dat

F. Matser, Johan Matser
Projektontwikkeling BV,
Stichting Milieubewustzijn,
Stichting Mensen voor
Mensen

Dit gebouw te Velp is een mooi voorbeeld van hoe een - overigens fraai gebouw - op harmonische wijze kan worden ingepast in de bestaande boombeplanting.

Foto: Marc Pluim, Velp.

bomen in onze stedelijke omgeving blijven. Een boomleven van decennia of zelfs eeuwen kan in enkele minuten worden beëindigd door de boom om te zagen. Laten we eerst al die bomen inventariseren (zie Inleiding Nijpels) voor we een plan maken om huizen en andere gebouwen neer te zetten. De bomen moeten het uitgangspunt zijn. Ze brengen je in een rustiger tempo, je gaat er rustiger door lopen, je leeft - zoals gezegd - weer op je natuurlijke alfa-niveau.

Deze gedachten hebben ook praktische consequenties. Een voorbeeld. Ons bureau bereidde enige tijd geleden een plan voor in Bilthoven. Het bestaande groen werd geïnventariseerd, het werd ingepast in het plan. Ook de uitvoerders werd erop gewezen. Enige tijd later kwam ik erlangs en het bleek dat de shovel alles met de grond gelijk had gemaakt. Planologisch en amb-

We moeten plannen vanuit het respect voor bomen.

gelijks ca. 3200 calorieën, terwijl ca. 2000 goed voor ons zou zijn. Dat verschil komt o.a. uit de productie in de Derde wereld. Steeds grotere arealen worden in landbouwkundig gebruik genomen, steeds meer bos verdwijnt ten behoeve van pro-

duktie. En dat alles (ook) om onze (overmatige) consumptiebehoefte te bevredigen.

Toen ik dit verhaal voorbereidde, lag er een boek op mijn tafel "The power of myth" van Joseph Campbell. Ik sloeg

het open en mijn oog viel op een stuk dat goed past bij mijn thema 'over het hoofd en het hart'. Als we dit stuk ter harte nemen, dan zullen we in de toekomst plannen uit respect voor bomen. Het zal onszelf ook respect opleveren!

'I think it's Cicero, who says that when you go into a great tall grove, the presence of deity becomes known to you. There are sacred groves everywhere. Going into the forest as a little boy I can remember worshipping a tree, a great big old tree, thinking 'My, my, what you've known and been!' I think this sense of the presence of creation is a basic mood of men. But we live now in a city. It's all stone and rock, manufactured by human hands. It's a different kind of world to grow up in when you're out in the forest with the little chipmunks and the great owls. All these things are around you as presences, representing forces and powers and magical possibilities of life that are not yours and yet are all part of life, and that opens it out to you. Then you find it echoing in yourself, because you are nature.'

Ik geloof dat het Cicero is, die zegt, dat wanneer je een geweldig groot woud ingaat, de aanwezigheid van een godheid aan je geopenbaard wordt. Er zijn overal heilige wouden. Ik herinner me dat ik, toen ik als klein jongetje het bos in liep, een boom aanbad, een geweldige grote, oude boom, en dacht: 'Ach, wat heb jij toch allemaal geweten en meegemaakt.' Ik denk dat dit gevoel voor de aanwezigheid van schepping een fundamentele stemming van de mens is.

Maar nu leven we in een stad. Het zijn allemaal stenen en rotsen, door mensenhanden vervaardigd. De wereld buiten, in het bos, is zo heel anders om in op te groeien, met de kleine eekhoorntjes en de grote uilen. Deze zijn allemaal entiteiten, die machten en krachten en magische levensmogelijkheden vertegenwoordigen die niet van jou zijn, maar tegelijkertijd toch allen tot het leven behoren. En die opent zich voor je. Dan merk je dat het in jezelf als een echo weerklinkt, omdat je zelf de natuur bent.

F. Matser, Johan Matser Projektontwikkeling BV, Stichting Milieubewustzijn, Stichting Mensen voor Mensen

Stefan Verwey, uit De Volkskrant van 16 november 1977

telijk was alles goed geregeld maar het had geen effect op de uitvoerders. Veronica van Amerongen beschreef de waarde van een boom eens heel goed. Een honderd jaar oude beuk produceert in optimale omstandigheden 120 kubieke meter zuurstof per dag, dat wat 10 volwassen mensen in een jaar nodig hebben. Wordt die boom omgezaagd, dan moeten er 2700 jonge bomen voor in de plaats worden gezet om dezelfde hoeveelheid zuurstof te produceren. We zouden dit op de deuren van alle bouwketen en stadhuisen moeten ophangen!

Bevredigen van consumptiebehoefte

De bomen brengen mij ook nog op het thema van de overconsumptie. Velen van ons verbruiken da-

Bomen in de (stads)planvorming

Compacte stad

De mening dat 'de stedebouw' veel bomen vernietigt, is vrij gangbaar. Weliswaar is in stede-
bouwkundige plannen vaak de doelstelling het
handhaven van bestaande elementen (incl. bo-
men) opgenomen. Maar ondanks die doelstelling
sneuelen vaak veel bomen. Niet altijd is dat ver-
keerd. Want behalve het belang van een gezond
milieu, is er het stedebouwkundig belang. En dat
vraagt om een verscheidenheid van stadsmi-
lieus: met veel en met minder bomen.

In deze tijd is de idee van de *compacte stad* een
aktuele optie. In zo'n stad(sdeel) is de dichtheid
van de functies en activiteiten hoog. Behalve wo-
ningen zijn er vooral ook winkels en kantoren.
Deze economisch relatief sterke functies verdrin-
gen de zwakkere functies gemakkelijk, en daar-
toe worden ook bestaande bomen gerekend.
Soms is het verdwijnen daarvan nodig. Maar in elk
geval moet het bewust gebeuren, na een zorgvul-
dige afweging. Omgekeerd moet ook het behou-
den van bomen berusten op afweging, en er moe-
ten maatregelen getroffen worden om het behoud
te garanderen. De diverse stappen die in de ste-
debouwkundige planvorming genomen worden,
op verschillende schaalniveaus, komen hieron-
der aan de orde.

ventarisatie van het landschap waarin deze wijk
moet komen. Wat is daar aanwezig aan elemen-
ten? Parallel hiermee wordt een programma van
eisen, waaraan de nieuwe wijk moet voldoen, ont-
wikkeld. Dat hierbij stukjes waardevol landschap
nooit voor bebouwing geschikt gemaakt mogen
worden, is niet mijn uitgangspunt. Er is soms veel
voor te zeggen, om daar te gaan wonen waar het
al mooi is. Bestaande elementen hebben dan ex-
tra bescherming nodig. Het verleden heeft bewe-
zen dat nieuwe bebouwing in aantrekkelijke land-
schappen een fraai geheel kan opleveren, soms
een nog aantrekkelijker landschap, zoals bijvoor-
beeld de landgoederen langs de Vecht.

Dit laatste voorbeeld staat natuurlijk nogal ver af
van de gemiddelde nieuwe woonwijk! Ten behoe-
ve van de lokatiekeuze van zo'n wijk is de ruimte-
lijke ontwikkeling op regionaal niveau van belang,
alsmede het type stad dat nagestreefd wordt. Zo
is er de concentrische stadsopbouw, de raster-
vormige stad en de bandstad. De keuze van het
bandstadtype kan bijvoorbeeld gebaseerd zijn
op de aanwezige infrastructuur zoals een spoor-
lijn. Bij de ontwikkeling van de bandstad kan het
dan soms nodig zijn, groenelementen binnen de
band op te offeren. Maar ook kan besloten wor-
den tot bewust handhaven van natuurelementen.
Deze moeten dan op kaart worden vastgelegd.

Ir. J. Vogel, directeur
Stedebouwkundig Bureau
Zandvoort Ordening & Advies

Woonpark-
wonen in het groen

uit: 'Niet tot in de hemel...'
beleidsnota over het openbaar
groen van de gemeente
Apeldoorn.

Stedebouwkundige planvorming

In de eerste plaats is er het verschil tussen het
toevoegen aan een stad van een nieuwe wijk en
de herstructurering van een bestaand stedelijk
gebied. Als het om een nieuwe wijk gaat, is de lo-
katiekeuze belangrijk. In een tweede stap worden
de plannen op 'structuurniveau' uitgewerkt. Ver-
volgens worden verkavelingsplannen gemaakt.
Dan komt de uitvoering van het plan en tenslotte
het beheer van de nieuwe situatie.

Voor de keuze van het gebied voor een nieuwe
wijk, wordt in het algemeen begonnen met de in-

Voor bomen geldt dan dat in verband met uit te
voeren technische werken altijd afstand tot de
groenelementen moet worden gehouden. Wor-
tels mogen niet beschadigd worden. Het gaat
niet aan om een boom zogenaamd te handhaven
en hem dan een slechte standplaats te geven, zo-
dat hij toch binnen tien jaar verdwenen is.

Na de lokatiekeuze, en op basis van het plan van
eisen, komt het structureren van het gebied aan
de orde. In dit planvormingsstadium worden de
hoofdelementen vastgelegd. Hierbij gaat het
vooral om de infrastructuur: wegen, fietspaden,

wandelroutes, watergangen. Bomen kunnen die structurelementen benadrukken en (in tegenstelling tot wat Coeterier hierover zegt - zie ...) mogelijkheden voor oriëntatie geven. Ook in de compacte stad zijn enkele van die elementen mogelijk, zoals de groene singels rond onze oude binnensteden. Binnen de genoemde lineaire elementen komen dan de plekken voor de functies wonen, werken (inclusief winkels) en recreëren. In een nieuwe wijk kunnen oude lineaire elementen, zoals een landbouwweg met boerderijen en beplanting, soms ingepast worden. Er moet dan wel bewust een nieuwe functie aan gegeven worden, want louter handhaven betekent verval. Boerderijen kunnen b.v. woningen worden, of 'groepswohnungen', of ze kunnen een openbare functie krijgen. Beplanting kan in tuinen worden opgenomen of deel gaan uitmaken van een plantsoen. Een laan kan een doorgaande fietsroute worden. Groenelementen die geen onderdeel gaan vormen van de nieuwe structuur, kunnen opgeofferd worden.

**Meer bomen is niet altijd beter
Niet alleen omdat er dan minder
gepraat wordt, of omdat je
door de bomen het bos niet meer
zou zien, maar vooral omdat er
behoefte is aan differentiatie in
milieus.**

voering slordig geschiedt.

Het volgende planvormingsstadium is het maken van het verkavelingsplan. Met dit plan moet het gebied zijn nieuwe, herkenbare vorm als woongebied krijgen. Het gaat om de gebouwen, de tuinen, de plantsoenen en parken. Voor wat betreft de bebouwing kennen we verschillende verkavelingstypen zoals laagbouw en verschillende gradaties van gestapelde bouw. Bebouwing en beplanting samen kunnen zo drie categorieën opleveren: het woonpark, het tuindorp en het stadscentrum.

In een woonpark is er relatief weinig bebouwing en veel groen. Voorbeelden zijn er te over, met name in 't Gooi. In het tuindorp of de tuinstad is de bebouwingsdichtheid groter (o.a. rijtjeshuizen). De exploitatieopzet is hier van veel belang, en daarom is inpassen en aanbrengen van groen vaak lastig. In het stadscentrum ten slotte is relatief weinig groen en grote bebouwingsdichtheid. Er komt veel zgn. funktiemenging voor. In het algemeen geldt: hoe groter de bebouwingsdichtheid, hoe moeilijker het inpassen/aanbrengen van groenelementen. Rond te

Inpassing van een bestaand groenelement in een nieuw woongebied.

uit: 'Niet tot in de hemel...', beleidsnota over het openbaar groen van de gemeente Apeldoorn.

Groenelementen handhaven

Voor het handhaven van een groenelementen kan een aanbeveling worden opgenomen, maar beter is het, ze expliciet als te handhaven in het plan op te nemen, en maatregelen op te voeren die hun behoud tot en met de uitvoering van het plan veilig stellen.

Ondanks goede bedoelingen op dit punt, gaat het soms nog mis. Dat kan het geval zijn als de inmeting van bestaande bomen niet exact is uitgevoerd. Of wanneer onvoldoende stedenbouwkundige creativiteit wordt ingezet. Of wanneer de uit-

handhaven bomen moet in elk geval duidelijkheid bestaan; de groeiplaatsfactoren dienen te worden veiliggesteld. Rond een solitaire boom kan heel goed een plein aangelegd worden, terwijl het handhaven van (de resten van) een houtwal in achtertuinen van woningen een moeilijke zaak is. In het stadscentrum is er die concurrentie om de ruimte. Bomen werken hier kwaliteitsverhogend, ze geven een mooi contrast ten opzichte van het gebouwde, maar ze dienen niet het 'dubbele ruimtegebruik'. Om mislukken van het handhaven van de beplanting te voorkomen, is het be-

schermen van de groeiplaats heel belangrijk.

Tenslotte, de uitvoering

De laatste stap is de uitvoering. Hierbij gaat het vooral om civieltechnische werken zoals het uitzetten van straatprofielen en het leggen van kabels en leidingen, en het bouwen. De middelen die men hierbij gebruikt zijn ten opzichte van de maatregelen voor het beschermen van bomen, hard en barbaars. De beschermingseisen voor bomen lijken uit een heel andere wereld te komen. Ondanks het feit dat men zich meer bewust is van de waarde van een gezond milieu, past men deze gedachten nog te weinig toe bij de uitvoering. De centrale doelstelling is immers het maken van een goed gebouw of het aanleggen van een weg. Bij alle acties hiervoor, zoals het langsrijden met een bulldozer, het opslaan van materiaal enz. zijn de te beschermen bomen secundair. De aandacht is op het bouwen gericht, men wil het tijdschema halen en zo worden de bomen vaak het kind van de rekening. Onachtzaamheid, onverschilligheid.

'boomstructuur' kan een grote rol spelen. Ingrepen zijn vaak het opgraven van kabels en leidingen, bodemsanering en de vervanging of uitbreiding van gebouwen. Bij al die ingrepen moet aan de bomen worden gedacht. Stedebouwkundig ontwerper, 'groenman', civieltechnicus, milieukundige, verkeersman en anderen moeten hierbij hun werkzaamheden goed op elkaar afstemmen, in het belang van de bomen.

Conclusie

Uit dit verhaal zijn vijf conclusies te trekken.

1. Het al dan niet handhaven van bomen moet een bewuste keuze zijn.
2. Handhaven van bomen vraagt creativiteit bij de planvorming op verkavelingsniveau, het vraagt precisie bij de uitvoering.
3. De planvorming dient alle beschreven stappen te bevatten, en deze dienen op juiste wijze geschakeld te zijn.
4. Vooral door onachtzaamheid worden goede standplaatsen voor bomen aangetast zodat de bomen op den duur verdwijnen. Dit is onaanvaardbaar.

Met goede intenties alleen spaar je geen bomen.

Het gaat er om dat in alle stadia van planvorming, uitvoering en beheer de bescherming tot in detail technisch te doordenken en te begeleiden.

Tuinstad milieu; een efficiënte verkaveling staat centraal.

uit: 'Niet tot in de hemel...'; beleidsnota over het openbaar groen van de gemeente Apeldoorn.

Herstructurering

Bij herstructurering en beheer van een bestaande stadswijk tellen de bomen op een andere manier mee dan bij het bouwen van een nieuwe wijk. Herstructurering behoort tot de belangrijkste bezigheden van stedebouwkundigen in deze tijd. Als het goed is, is het ook in belangrijke mate een ontwerpmatige bezigheid. Versterking van de

5. In de compacte stad vervullen bomen vooral een contrastfunctie. Een stedebouwkundig ruimtelijk kwaliteitsbeeld kan ook tot stand komen met relatief weinig bomen.

*Ir. J. Vogelij,
directeur Stedebouwkundig Bureau Zandvoort
Ordering & Advies*

De beuk erin, of eruit

ir. M. ten Cate-van Elsland,
directeur Bomenstichting

*De paardekastanje staat nog. De boom moest uiteindelijk wijken voor de nieuwbouw (links op de foto). Met enige creativiteit van de architect had de paardekastanje kunnen blijven staan en had deze straat een geheel ander aanzien gehad.
foto's : Marjan ten Cate*

De inleiding van de directeur van de Bomenstichting is samengevat in vorm van twee open brieven, die zij enkele jaren geleden aan het gemeentebestuur van Ede stuurde. De brieven beschrijven de boomproblemen, zoals die geregeld aan de orde waren. Van Ede kan nu worden gezegd dat de aandacht voor bomen aanmerkelijk is toegenomen en dat deze problemen de laatste jaren niet meer zijn voorgekomen. Dit in tegenstelling tot vele andere gemeenten.

'We planten toch weer nieuw' is niet altijd de beste oplossing.

Bomen zijn belangrijk voor mens en natuur

Als sekretaris van de Bomenstichting (een ideële, landelijke organisatie, die de zorg en aandacht voor bomen wil bevorderen) en boomverzorgingsdeskundige kom ik bijna dagelijks in aanraking met discussies over het al dan niet rooien van bomen. De Bomenstichting moet in veel gevallen bemiddelen tussen voor- en tegenstanders van de boom. Dat bemiddelen geschiedt op basis van deskundigheid t.a.v. de waarde en de ge-

zondheid van bomen en op basis van de overweging, dat bomen belangrijk zijn voor mens en natuur (maar niet de veiligheid van mensen mogen bedreigen).

Paardekastanje aan de Telefoonweg

In mijn eigen woonplaats dreigt (alweer) een boom ten onrechte

te worden omgezaagd. Ik ga daarom zelf die discussie aan in de hoop die boom te kunnen redden, maar vooral in de hoop het hele beleid achter van een andere mentaliteit te kunnen voorzien. Deze paardekastanje is een waardevolle boom, die het centrum van Ede nog tientallen jaren kan sieren, als hij (na de nodige veranderingen in het ontwerp) tijdens de reconstructiewerkzaamheden op de juiste wijze wordt beschermd en als hij af en toe een "onderhoudsbeurt" krijgt. Gezonde volwassen bomen in de bebouwde kom zijn altijd van betekenis, omdat het zelfstandige stukken natuur zijn, die het leefmilieu verbeteren met hun schoonheid, hun vermogen om stof op te vangen, de lucht te zuiveren en de wind te breken. Voor de betreffende boom kan daar nog aan worden toegevoegd, dat hij de enige boom van die leeftijd en omvang is in de wijde omgeving wat me een extra reden lijkt om er zuinig op te zijn. Hij moet echter verdwijnen, omdat hij niet in het ontwerp past.

Tot mijn verbijstering moet ik steeds weer constateren, dat de ontwerpers die de groei van Ede moeten begeleiden, kennelijk niet in staat zijn om vanuit een bestaande situatie te ontwerpen. Of misschien is het geen kwestie van onkunde, maar van mentaliteit: van onwil ten opzichte van lastige obstakels, waar zelfs de moderne ontwerper geen boodschap aan heeft. De mammoetboom bij de nieuwe brandweerkazerne vormt hierop een uitzondering, maar daar viel dan ook niet aan te ontkomen gezien de landelijke betekenis van deze boom.

De ontwerpers tekenen het nieuwe centrum kennelijk op bijna lege stukken papier, waarop wel de meest waardevolle boom een centrale plaats toe kent. Veel ontwerpers tekenen het nieuwe centrum kennelijk op bijna lege stukken papier, waarop wel de meest waardevolle gebouwen staan aangegeven, maar geen bestaande bomen. Het zou juist een uitdaging kunnen zijn, om een ontwerp te maken dat aan een waardevolle boom een centrale plaats toe kent. Veel ontwerpers in andere gemeenten nemen die uitdaging aan en maken mooie werken met - of zelfs rond - bestaande waardevolle bomen. Deze ontwerpers weten dan ook het gemeentebestuur achter zich: een gemeentebestuur met oog oor een toekomst met de natuur. Voorbeelden hiervan zijn de gemeente Amersfoort en Woerden.

Het gemeentebestuur van Ede laat het, wat dat betreft afweten. Wel vooruitgang, maar zonder de natuur! Zodat de ontwerpers hun gang kunnen gaan met het wegvegen van bestaande bomen, onderhet uitroepen van: "er komen toch nieuwe!"

Natuurlijk moeten er (ook) nieuwe bomen komen, maar voordat die even functioneel zijn als die ene, grote boom die er nu staat, zijn we tientallen jaren verder. Je moet dus het ene doen (het oude sparen) en het andere niet laten (nieuw planten). Het planten van één grote boom op een centrale plek is ronduit

Maak plannen niet van achter een bureau, maar ga eerste ter plaatse kijken.

belachelijk als je bedenkt, dat de paardekastanje bijna gratis klaarstaat om die centrale rol te vervullen. Het argument, dat er f130.000,- mee gemoeid zou zijn om de boom te sparen is misschien wel waar te maken nu de plannen al in dit vergevorderde stadium zijn. Als de ontwerpers echter vanaf het begin de opdracht hadden gekregen, de boom te sparen, dan had het slechts enkele duizenden guldens gekost, namelijk aan onderhoud van de boom, evenveel geld als nu is uitgetrokken voor het planten van die ene, nieuwe boom.

Linden

Als inwoner van Ede ben ik hevig teleurgesteld door uw besluit om de zes zilverlinden op het oude kerkplein te laten rooien. Woensdagmiddag werd het besluit aangekondigd in "Ede Stad" met de mededeling, dat pas na ontvangst van een schadevergoeding tot rooien zou worden overgegaan. Donderdagochtend gingen ze om. Ik stond er (toevallig) bij en ik keek ernaar: woedend, verdrietig en machteloos! Natuurlijk, er is een mooi plan voor een nieuwe beplanting, maar de bevolking van Ede had een jaar geleden al duidelijk laten merken, dat zij liever oude bomen wilde behouden omdat er in Ede al zoveel historische plekjes aan de "voortgang" ten offer zijn gevallen. Dit was zo ongeveer het laatste plekje Oud Ede in het centrum, maar dat deert u blijkbaar niet, net zomin als u zich iets lijkt aan te trekken van de wensen van "uw" inwoners. De Bomenstichting heeft de gang van zaken vo-

rig jaar nauwlettend gevolgd, maar is niet actief geworden, omdat alles voorlopig goed leek te gaan. En nu hoeft het niet meer!

Ik ben woedend om alle bestuurlijke kronkels, die zijn uitgehaald met het doel, de bewoners van Ede een rad voor de ogen te draaien om de bomen toch (volgens plan) weg te krijgen zonder nog gelegenheid te

scheppen voor inspraak en bezwaarprocedures. U hebt een te verwacht AROB-procedure "netjes" omzeild.

Ik ben verdrietig om het verdwijnen van zes springlevende, volwassen linden. Ze mankeerden niets anders dan dat ze u in de weg stonden!

De Mammoetboom bij de brandweerkazerne in Ede is behouden dankzij voldoende bescherming tijdens de nieuwbouw.

Knotten kon zogenaamd niet meer (ik zie niet in, waarom niet) en met een ongesnoeide kroon waren ze blijkbaar onaanvaardbaar: hun bladeren werden als natuurlijk zonnescherm niet op prijs gesteld in een gebouw, dat best ergens anders had kunnen staan. Het was voor u kennelijk on-

Bij de hoofdingang van het gemeentehuis van Amersfoort staat deze majestueuze groep rode beuken.

voorstelbaar om een gepland gebouw enigszins anders te situeren, omdat er op die plek al tientallen jaren waardevolle bomen stonden. Toch gebeurt dat in Nederland al regelmatig, want bomen zijn belangrijk voor de mens.

Als boomverzorgingsdeskundige kan ik u verzekeren, dat die bomen met een beetje goede wil van uw kant nog tientallen jaren vooruit hadden gekund, zelfs in die toestand, waarin ze na de bouw waren. Ze waren gaaf van binnen en vertoonden een goede groei; een halve stamschijf heb ik als bewijs mee naar huis genomen. Ze waren misschien niet 'moeders mooiste', maar wel groen, gezond en levend!

ir. M.ten Cate-van Elsland,
directeur Bomenstichting

Ik was machteloos, want ik had de krant niet eens gezien en liep niets vermoedend door het centrum, toen het geluid van motorzagen me alarmeerde. Toen lagen er al vier bomen op de grond aan stukken en waren de laatste twee onherstelbaar verminkt.

Politie vermoedt verband met verkoop luxe appartementen

Monumentale beuken in Emmen om zeep geholpen

Van onze verslaggeefster Leonie Groen

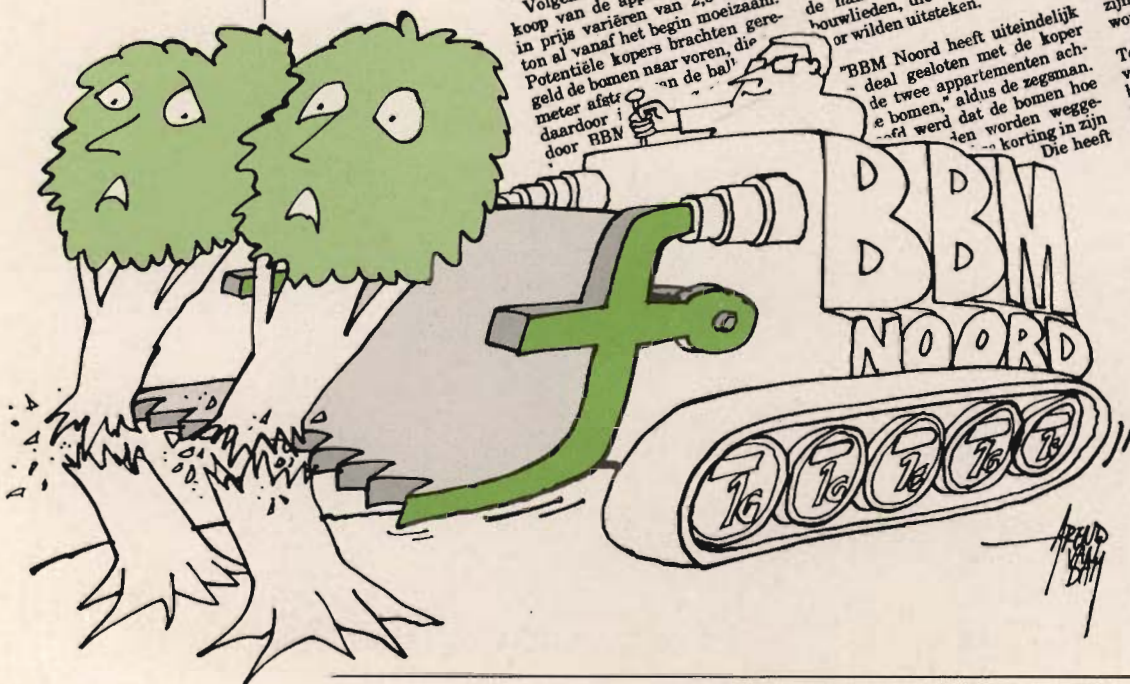
EMMEN — Op de kruising van de Kolhoopstraat met de Stationsstraat in Emmen zijn twee 100 jaar oude monumentale beuken moedwillig vernield. De bomen staan voor zeventien in aanbouw zijnde, luxe appartementen. Volgens een welingelichte bron zou Bouwen en betonmaatschappij (BBM) Noord BV in Groningen een korting hebben aangeboden van totaal 4 procent op twee appartementen, wanneer de bomen zouden 'verdwijnen'. De koper van beide appartementen ging hiermee akkoord, aldus de zegsman. Een derde persoon zou toen 's nachts daadwerkelijk gaten hebben geboord in de bomen, waardoor deze het loodje zullen leggen. De gemeente heeft aangifte gedaan bij de politie. De bomen zijn niet meer te redden.

Volgens de zegsman liep de verkoop van de appartementen, die in prijs variëren van 2,5 tot 3,5 ton al vanaf het begin moeizaam. Potentiële kopers brachten geen geld de bomen naar voren, die meter afstak. Het was door BBM Noord volgens de zegsman de bouwvakkers geld geboden voor het vernielen van de beuken. Dit aanbod echter zou categorisch van de hand zijn gewezen door de bouwlieden, die er hun nek niet or wilden uitsteken.

"BBM Noord heeft uiteindelijk een deal gesloten met de koper van de twee appartementen: de bomen," aldus de zegsman. Het werd dat de bomen hoeven worden weggevoerd. Die heeft de bomen niet zelf gekapt. Dat heeft een handlanger gedaan, die erbij is gezocht."

Makelaar B.S.J. Span zegt van het verruïnen van de beuken niet op de hoogte te zijn. "De verkoop van de appartementen ging goed. De twee achter de beuken zijn verkocht en dat zijn juist de woningen waar het om ging."

Toch stelt Span dat het hem niet verbaast. "Er was weleens over de bomen gesproken..." De directeur van BBM Noord was vanmorgen niet bereikbaar voor commentaar.

Discussie

Aan het eind van het symposium volgde een levendige discussie. Het is niet goed mogelijk, deze in haar geheel weer te geven. Enkele vragen, antwoorden en korte beschouwingen zijn hieronder rond een aantal punten die veel aandacht kregen, gegroepeerd.

Oriëntatie

Steden of stadsdelen worden ontwikkeld aan de tekentafel, men denkt in structuren (Almere!) en tekent ook groenelementen in, waaraan de bewoners zich later zullen oriënteren. Volgens Coeterier werkt het echter niet zo (zie zijn 4e functie); volgens Vogelijn wel, of althans, veel steden kennen belangrijke groenelementen die mede een rol spelen bij de oriëntatie van de bewoners (Haagse Bos, Haarlemmer Hout, Vondelpark).

Normen

Zijn er algemene normen te geven voor de minimale afstand van gebouwen ten opzichte van bestaand groen, en zijn er normen te geven voor het aantal bomen of de hoeveelheid groen in m² per wijk (zie slot inleiding Nijpels)? De meeste sprekers geloven hier niet in. Toch gebruikt de politiek wel normen voor de hoeveelheid groen. Klakkeloos gebruik hiervan kan echter leiden tot zielige toestanden (Ten Cate: teveel bomen die niet kunnen uitgroeien, in smalle straten). Vogelijn pleit in zijn artikel wel voor het doen ontstaan van verschillende stadsmilieus met daaraan gekoppeld een verschillende boomdichtheid. Matser stelt dat (teveel) normen het gevoel wegnemen; als men zich de waarde van het groen maar bewust is, zijn er weinig maatregelen nodig. Coeterier pleit vooral voor een goed beheer, kwalitatief stelt de mens zeker normen.

Bescherming

Mensen willen oude bomen in de stad soms weg hebben omdat ze overlast veroorzaken. Daarbij gaat het niet alleen om de geregistreerde, monumentale bomen, maar ook om de overige waardevolle bomen. Kan men zich hierin verplaatsen? Verschillende sprekers bevestigen dat er overlast kan ontstaan. Mw. ten Cate stelt, dat, zeker als het om nieuwe bewoners gaat, een Plantsoendienst niet zonder meer een kapvergunning voor zo'n oude boom moet afgeven. Men wist toch dat die boom er stond?! Ook mogen klachten zonder grondige analyse geen aanleiding voor kap zijn. Als eerst 10 mensen van de 100 allerhande klachten uiten, klagen de overige 90 als de motorzagen komen... Een positieve benadering van bestaande bomen kan men ook aan makelaars meegeven door ervoor te pleiten, bestaand groen in advertenties van huizen een plaats te geven (zie Van Rooijen).

Sortiment en beheer

In de compacte stad is de sortimentskeuze van belang. Populieren, platanen en (monumentale) iepen kunnen in smalle straten veel te hoog of te breed uitgroeien, en dan zit men met de gebak-

ken peren (diverse voorbeelden in Amsterdam). Kandelaberen is soms een - niet al te mooie - oplossing. 'Bezint eer gij beplant' is het devies bij vervanging van lanen e.d. en in nieuwe wijken. Toch is ook het traditionele beeld van belang. Mw. ten Cate heeft moeite met het vervangen van monumentale Amsterdamse iepen door kleine bloeiende boompjes.

Verdichting

Soms wordt nieuwe bebouwing ontworpen in een bestaand stadsdeel, waar ook nogal wat groen is. Er wordt dan met dat groen geadverteerd, maar tevens moet er wat verdwijnen om de verdichting (mede) mogelijk te maken. Deze gedachte, die

ook naar voren komt in het rapport 'Niet tot in de hemel' (betr. Apeldoorn) brengt ons zo in een dilemma! Vogelijn blijft van mening dat een stad verschillende 'boommilieus' moet kennen. In de compacte stad zijn relatief weinig bomen met een hoge (contrast)waarde. Soms ook bepaalt één groenelement lange tijd, soms eeuwen, het beeld van een wijk (voorbeeld Molenlaan Rotterdam Hilligersberg).

Planten

'Behouden is zilver, planten is goud': onder dit motto kwam de vraag naar voren of projectontwikkelaars niet veel meer moeten doen aan de ontwikkeling van 'boomparken' (op goede gronden), waarin bebouwing een plaats krijgt. Matser stelde dat de projectontwikkelaar geen ruimtelijke ordening pleegt - er ligt eerder een taak voor de Overheid om grootschalige groengebieden te realiseren, waarin dan later diverse bouwprojecten kunnen komen.

Bomenstad of stenen stad?

Dagvoorzitter Blanken stelde de zaal en zichzelf deze vraag nog eens aan het einde van dit geslaagde symposium. Het antwoord luidt natuurlijk 'Bomenstad' - daarover was men het eens. En daar, waar de ontwikkeling richting 'Stenen stad' gaat, moeten allen die het groen in hun hart dragen, alert zijn!

WERKEN IN 'T BUITENLAND

Wij helpen U aan adressen over buitenlandse bedrijven die werkrachten in Europa, USA, Canada, Hawaii, West-Indië, Australië, en 't Verre Oosten vragen. Vacatures in de bouw-, ijzer-, metaal- en olie-industrie, tuiniers, chauffeurs, reisleiders, hotel en restaurant, au-pairs, personeel luxecruisers etc.

Voor gedetailleerde informatie stuur een voorgeadresseerde envelop

HERMENT AB
Box 5044, S-123 05 Farsta 5
Schweden

N.B. Wij zijn geen uitzendbureau!

Adverteren
in het

bomen **nieuws**

Vraag vrijblijvend het tarievenoverzicht bij de Bomenstichting, 030 - 33 13 28

VAN DAM
BOOMVERZORGING

De Halmen 10
7383 BG Voorst
Telefoon 05758 - 1588

SNOEIEN MET HOOGWERKER OF KLIMTECHNIEK /
BOOMCHIRURGIE/GROEISTOORNISSEN/AFBOUW- EN
VELLING VAN BOMEN / ADVIES EN INVENTARISATIE

boomverplanting, verzorging, velling
onderzoek en advies
groeiplaatsverbetering

boomkokers
klim- en verankeringsmaterialen
inventarisatie en beheersplannen

ARBORI-ARNHEM, Leen Hoogstad: de Wiltstraat 57 6821 cc Arnhem tel. 085 - 42 42 23 fax. 085 - 43 69 90

COPIJN UTRECHT

Boomchirurgen B.V.
Tuin- en Parkbeheer

Tel. 030-610908
Fax. 030-612140

BOOMVERPLANTING LEVERANTIE ZWARE BOMEN

**GEZONDE BOMEN VOOR
EEN GEZOND MILIEU**

Vanuit onze kwekerij en bomen-
depôts, verspreid over Nederland,
kunnen wij bomen leveren met stamomvang
van 30 tot 120 cm.

Diverse assortimenten, ook landschappelijk,
meerstammig, vertakte bomen zijn leverbaar.

Markante snoei-/dakplatanen
Ø 60-90 cm.
Beperkte voorraad.

BON voor aanvraag documentatie Instelling/bedrijf: _____

T.a.v.: _____

Adres: _____

Plaats: _____

Deze bon opsturen naar:
Copijn Utrecht Boomchirurgen B.V.,
Postbus 9177, 3506 GD UTRECHT

Borren Boomverzorging

N.C.H. arb. qualified.

• Rooien • Snoeien

Aanplanten • Standplaatsverbetering

• Adviezen

Braakmansteeg 12 • 7437 PV Bathmen • Tel. 05700-13269 • Privé 05704-3329

ton van den oever bv

boomkwekerijen

Bomen

gangbare sortiment uit de volle grond
nieuwe introducties
cultuurvariëteiten op eigen wortel!
Ton-Bomen

Levering door hele land:

bomen
bosplantsoen
heesters
coniferen
rozen
vaste planten

Rijksweg 13, 5076 PB Haaren (NBr.)
tel. 04117 - 1771/1535
telefax 04117 - 1585

Europaweg 18-20, 7742 PN Coevorden
tel. 05240 - 17280
telefax 05240 - 16099

BOOM TOTAAL ZORG

- * Boomtechnisch advies
- * Boombeheerplannen
- * Onderzoek en rapportage
- * Groeiplaatsverbetering - TREE-LIFE
- * Snoeien
- * Planten en verplanten
- * Rooien / vellen
- * Landschappelijke beplantingen
- * Lezingen / diapresentaties

Henk van Scherpenzeel, Korhoenlaan 27 3721 EB BILTHOVEN 030 - 280290

Frans van Jaarsveld, Overeind 42 3938 JB SCHALKWIJK 03409 - 1880

fax: 03409 - 2366

Pius Floris

BOOMVERZORGING

Baarzenstraat 17
5262 GD Vught
073 - 56 72 35

VOOR EEN FLORISSANT BOMENBESTAND

WAXKLEDING

- Wind en waterdicht en toch ademend
- Klassiek Engels produkt
- Meerdere modellen

Vraag informatie bij:

STIERMAN-SOEST

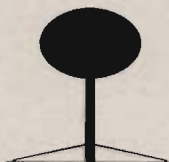
Postbus 184, 3760 AD Soest, de Beaufortlaan 24, 3768 MJ Soest.
Telefoon 02155-10272*. Fax 02155-19282.

VERNIEUWD & VERBETERD

PLANT MULCH-DISC

HOUDEN UW JONGE AANPLANT ONKRUIDVRIJ

- doeltreffend
- kostenbesparend
- uit 100%-recyclingmateriaal
- eenvoudig te gebruiken
- milieuvriendelijk
- gebruiksduur ca. 3 jaar
- levering in div. vormen en maten mogelijk

Kleistra-int.

Postbus 126, NL 6860 AC Oosterbeek.
Tel. (08308) 2 19 71. Fax 2 15 52.

Meijer Groen en Recreatiebeheer

Uw bomen zijn ons waard.

Snoeien d.m.v. klimspecialisten of hoogwerker.
Velling - dunningen, wondbehandeling.
Specialist in "moeilijke gevallen".

Vrijblijvend advies en offertes.

MEIJER

Groen en Recreatiebeheer Huizen

Langerhuizenweg 1, 1272 RA Huizen (NH), Telefoon 02152-53568